



Battleground Western Europe

Intelligence Operations in Germany and the Netherlands in the Twentieth Century

Door Beatrice de Graaf, Ben de Jong & Wies Platje (red.)

Amsterdam (Het Spinhuis) 2007

274 blz.

ISBN 978 90 5589 281 5

€ 39,95

Het bespreken van een congresbundel is geen sinecure. De bijdragen behandelen vaak uiteenlopende onderwerpen en zijn verschillend van kwaliteit. Het is vaak moeilijk om een eindoordeel over de publicatie als geheel te formuleren. Dat geldt ook voor *Battleground Western Europe. Intelligence Operations in Germany and the Netherlands in the Twentieth Century*. De bundel is de vrucht van een internationale conferentie die de *Netherlands Intelligence Studies Association* (NISA) samen met de *International Intelligence Studies Association* (IIHA) in juni 2005 organiseerde. De NISA is een onafhankelijke studiegroep op het gebied van inlichtingen- en veiligheidsdiensten en daaraan gekoppelde politiediensten, in 1991 opgericht door een aantal Nederlandse wetenschappers, vertegenwoordigers van de media en (oud-)medewerkers van inlichtingen-

veiligheids- en politiediensten. De NISA-conferentie had als thema inlichtingenoperaties in West-Europa waarbij samenwerking was tussen verschillende, nationale inlichtingendiensten. De bundel richt zich volgens de redacteurs op Nederland en Duitsland, maar de auteurs besteden ook aandacht aan operaties van Franse, Britse, Canadese, Amerikaanse en Israëli'sche inlichtingendiensten, die overigens wel een relatie met eerstgenoemde landen hebben. De bundel bestrijkt een groot tijdvak. De bijdrage van Chantal Aubin over de activiteiten van Franse en Britse inlichtingendiensten op Nederlands grondgebied begint in 1920, terwijl generaal-majoor b.d. Joop van Reijn schrijft over de inlichtingenaspecten van het gezamenlijke Duits-Nederlandse hoofdkwartier van de *International Security Assistance Force* (ISAF) in Afghanistan in 2003.

Battleground Western Europe

De bundel kent drie delen waarin de auteurs achtereenvolgens inlichtingenoperaties in het interbellum en de Tweede Wereldoorlog, de Koude Oorlog en in de periode na de val van de Berlijnse Muur behandelen. Het eerste deel begint met het artikel van Aubin, waarna bijdragen volgen van onder meer Bob de Graaf over het Venlo-incident en van Frans Kluiters over een Duitse *stay behind*-organisatie die actief was in door de Geallieerden bevrijd gebied. Het tweede deel bevat onder meer bijdragen van Matthew M. Aid over de relatie tussen Amerikaanse, Duitse en Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten vlak na de oorlog (1945-1950), van Shlomo Spiro over het succesvolle, geheime samenwerkingsverband tussen West-Duitsland en Israël om het Sovjet-radarsysteem te kunnen misleiden en van Beatrice de Graaf over de pogingen van de Stasi om Nederlandse organisaties te infiltreren die vriendschappelijke banden onderhielden met Oost-Duitsers (1977-1989). Het derde deel – de periode na de val van de Berlijnse Muur – beperkt zich tot de bijdrage van Van Reijn. De bundel wordt afgesloten met drie artikelen van auteurs die schrijven over onderwerpen waarbij ze zelf betrokken zijn geweest. Dit

zijn Jørn Bro, een Deense politiefunctionaris die schrijft over de samenwerking tussen Deense, Nederlandse en Duitse inlichtingen- en veiligheidsdiensten op het gebied van terrorismebestrijding in de jaren zestig en zeventig, Frits Hoekstra, een oud-BVD-er die ingaat op de Duits-Nederlandse samenwerking op het gebied van de *counter-intelligence* tegen het Warschau-pact, en Peter Morré, een voormalig officier van justitie in Duitsland die openheid van zaken geeft over de gezamenlijke inlichtingenoperaties tegen IRA-eenheden (*Active Service Units of ASU's*) die eind jaren tachtig zowel in Duitsland als Nederland tot dodelijke slachtoffers leidden.

Militaire inlichtingenoperaties

Een aantal auteurs behandelt de werkzaamheden van militaire inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Voor de lezers van de *Militaire Spectator* zijn deze bijdragen het meest interessant en relevant. Op drie artikelen wil ik hier kort ingaan. De auteurs behandelen achtereenvolgens (militaire) inlichtingenoperaties in de Tweede Wereldoorlog, de Koude Oorlog en in de periode na de val van de Muur. Inlichtingenhistoricus Kluiters geeft in zijn artikel 'R-Netz: The Stay-Behind Network of the Abwehr in the Low Countries' een korte schets van de activiteiten en de resultaten van een Duitse *stay behind*-organisatie die actief was in door de Geallieerden bevrijd gebied in 1944-1945. Over dit onderwerp is tot nu toe vrijwel niets gepubliceerd. Kluiters beperkt zich in zijn artikel tot een grove schets van de organisatie van het R-Netz en enkele concluderende opmerkingen over de resultaten. Het geheel doet daardoor wat ruw

aan. Zijn bijdrage is dan ook te beschouwen als een voorzet voor een boek dat hij van plan is samen met de Belg Etienne Verhoeyen te publiceren. Daarin zullen de ontwikkeling, de organisatie en de activiteiten van het R-Netz in Nederland en België uitgebreid aan de orde komen.

Sphiro, een inlichtingenexpert en docent aan de Bar-Ilan Universiteit in Ramat Gan (Israël) en voorzitter van de IIHA, beschrijft in zijn artikel 'Israel-NATO Intelligence and Electronic Warfare Cooperation' op heldere en onverbloemde wijze hoe West-Duitsland er met hulp van Israël in slaagde maatregelen te nemen om het Sovjet-radarsysteem succesvol te kunnen misleiden. Hoewel er al vaker informatie over *Cerberus* naar buiten is gekomen, beschikt Sphiro over nieuwe gegevens. Ondanks het feit dat de rol van de NAVO in het geheel onderbelicht blijft – Shpiro zet de lezer met de titel van zijn artikel op het verkeerde been – weet hij alle bekende en onbekende informatie op knappe wijze te rangschikken en zo een vrij compleet beeld van de boeiende ontwikkeling van *Cerberus* te geven.

Van Reijn, voormalig hoofd van de Militaire Inlichtingen en Veiligheidsdienst (MIVD) en voorzitter van de NISA, verhaalt in 'Germany and the Netherlands in the headquarters of the International Security Assistance Force in Afghanistan (ISAF). An intelligence perspective' op heldere wijze hoe Duitse en Nederlandse militaire inlichtingen- en veiligheidsdiensten op het ISAF-hoofdkwartier – in 2003 geleid door het hoofdkwartier van het Eerste Duits-Nederlandse Korps – met elkaar samen-

werkten en de problemen die zich daarbij voordeden. Hij komt tot de conclusie dat de samenwerking in het algemeen goed en effectief verliep. De problemen die zich voordeden zijn volgens hem veelal terug te voeren op taalkundige, culturele en traditionele verschillen en bureaucratie; typerend voor dergelijke crisismanagementoperaties in een multinationale omgeving. Van Reijn waagt zich met succes aan een contemporain thema en op voorbeeldige wijze geeft hij de lezer inzicht in de wijze waarop de militaire inlichtingen- en veiligheidsdiensten van Nederland en Duitsland met elkaar in Afghanistan hebben samengewerkt. Echte details over inlichtingenoperaties in Kabul en de resultaten daarvan kan én mag hij (nog) niet geven. We zullen moeten wachten tot historici toegang krijgen tot de primaire bronnen om meer te weten te komen.

Besluit

Niet alle artikelen in deze bundel zijn van eenzelfde kwaliteit, maar over het algemeen kan worden gesteld dat de bijdragen zijn geschreven door inlichtingenexperts die goed op de hoogte zijn van de onderwerpen die zij behandelen. De auteurs zijn stuk voor stuk goed ingevoerde deskundigen in hun vakgebied. Is het nu niet mogelijk om een algemene concluderende opmerking over deze congresbundel te maken? Jawel, en deze luidt: deze bundel is vooral aan te bevelen aan de lezer die in een korte tijd meer wil weten over de verscheidene aspecten van het (militaire) inlichtingenwerk in de Koude Oorlog.

Drs. J.T.W.H. van Woensel, NIMH